

Vihakõne käsitlemine Euroopa Liidu õiguses

23 September 2022, Tallinn

Margarita S. Ilieva

Strateegilise hagelemise ekspert, Equineti ekspert

Funded under the 'Rights, Equality and Citizenship Programme 2014-2020'
of the European Commission

1

Olulisus

Euroopa Nõukogu peasekretär Marija Pejčinović Burić:

“Vihakõne on Euroopas tõusuteel, eriti veebikeskkondades [...]”

(Mai, 2022)

2

Euroopa Liidu definitsioonid

Diskrimineerimisvastased direktiivid

- Ahistamine (art. 2.3, dir. 2000/43, 2000/78)
  - *mistahes* soovimatu käitumine
  - väärkuse solvamine
    - 'isikupõhine'
  - solvav õhkkond
  - kavatsuseta: 'eesmärk või mõju'
  - täielik keeld: põhjenduseta, eranditeta

3

Vihakõne mõiste

Lahknevus, instrumentide paljusus

- **Euroopa Inimõiguste Kohus** mõiste(d), mis on olulised EL õiguse kontekstis – **hartat tõlgendada Euroopa inimõiguste konventsiooni alusel (ECHR)**
  - juhtumipõhine, kontekstianalüüs
  - konventsiooni artiklid 3, 8, 9, 10, 14, 17
- [Behar](#) ja [Budinova](#) vs. Bulgaaria **pretsedendid** (2021)
  - esimest korda *üldine* vihakõne = rikkumised (art. 14 + 8)
  - kohtu [võtmekaasused](#) 2021
  - ühenduse identiteet > selle liikmete eneseväärtustamine ([Aksu v. Türgi](#))
  - 'raskus'aste art. 8/ 14 kohaldatavusele

4

Behar & Budinova

- **Üldise** vihakõne kriteeriumid
  - **siht**grupp (suurus, homogeensus, haavatavus, staatus)
  - **sisu** (negatiivsed stereotüübid, ***mõjutavad*** potentsiaalselt grupi põhiidentiteeti/ väärikust – stereotüüpide spetsiifika)
  - **vorm** ja **kontekst**
  - **ulatus**
  - **autori** positsioon/ staatus
  - **üldine** sotsiaal-poliitiline **kontekst**

Ükski tegur ei ole ülimuslik. **Kavatsus** ei ole nõutud.

Võimalik mõju.

5

Euroopa Nõukogu definitsioonid

Mistahes (avalik) vaenukõne

- [Euroopa rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise komisjoni \(ECRI\) üldpoliitiline soovitus nr. 15](#) (2015)
  - kaitstud tegurite nimekiri
- [Ministrite Komitee soovitus \(97\) 20](#) (1997)
  - piiratud rassiga+ omadused

6

Euroopa Liidu definitsioonid

Diskrimineerimisvastased direktiivid

- Korraldus diskrimineerida (art. 2.4, dir. 2000/43, 2000/78)
  - defineerimata
  - põhjendusetu, eranditeta
  - kavatsusetu

Riiklik kohtupraktika: ahistamine + vaenu õhutamine

7

Euroopa Nõukogu definitsioonid

2022 Ministrite Komitee soovitus [vihakõnega võitlemiseks](#)

- Kõikehõlmav strateegia
  - Ennetamine ja hüvitamine
  - Kõik vormid – kriminaalne, tsiviil-/ haldusõigusrikkumised, vähem tõsised rikkumised
  - Veebis ja *offline*
  - Seadused ja rakendamine; alternatiivsed vastused
  - Sisu eemaldamine; turvameetmed
  - Tugimehhanismid sihtmärkidele

8

Euroopa Liidu definitsioonid

Kriminaalõigus

- [Nõukogu raamotsus 2008/913/JHA](#)
  - rass+
  - *kindlad, eriti tõsised* vormid
  - definitsioon (art. 1 (1) (a-b)
    - avalik vägivalda/viha õhutamine
    - isikute rühma või rühma liikme vastu
    - *tahtlik*

9

Euroopa Liidu definitsioonid

Kriminaalõigus

- EK ettepanek Nõukogu otsusele lisada vihakõne EL kuritegude hulka, dets. 2021
  - Laiendada kuritegude nimekirja art. 83.1 ELTL juurde, vihakõne *kõik vormid* (ja vihakuriteod)
  - rass, religioon, sugu, seksuaalsus
  - viide Euroopa Nõukogu ja raamotsuse vihakõne definitsioonidele
  - samm direktiivi ettepaneku poole

10

Sõnavabadus vs. vihakõne

- Sõnavabadusega kaasnevad piirangud (art. 10.2 ECHR)
- Ränk vihakõne ei kuulu ECHR kaitse alla (art. 17 ECHR, õiguste kuritarvitamine)
  - kõnelejataotlused vastuvõetamatud (mittesobiv *ratione materiae* või ilmselgelt põhjendamatu) – pole ligipääsu artiklile 10
- Kõnelejate sanktsioonid põhjendatud – ei ole artikli 10 rikkumine

11

Diskrimineerimist puudutav õigus vs. kriminaalõigus

- Euroopa Inimõiguste Kohtu lähenemise duaalsus:
  - siseriiklike kriminaalsanktsioonide tunnistamine
  - kriminaalkaitsevahendi kasutamise õigusest keeldumine [Panayotova ja teised vs. Bulgaaria](#) (2019) üldine vihakõne
  - *Behar, Budinova* – tsiviilõiguslikud õiguskaitsevahendid
- *Oganezova vs. Armeenia* (2022)
  - isiklik ja üldine homofoobne laim/ ähvardused, vägivaldale õhutamise
  - kriminaalkaitsevahendite puudumine > rikkumine
- 2022 Ministrite Komitee soovitus > kriminaalõigus ja diskrimineerimist puudutav õigus

12

Diskrimineerimist puudutav õigus vs. kriminaalõigus

- EL – kriminaliseerimise trend
  - raamotsus – kindlad vormid
  - vihakõne ELTL kriminaalkuritegude nimekirjas – kõik vormid
  - Euroopa Parlamendi resolutsioon (2019) homofoobse vihakõne asjus
    - nõuti vastutusele võtmist

13

Ametlik vihakõne ja veebirünnakud

- ***Oganezova vs. Armeenia*** (2022), Euroopa Inimõiguste Kohtu erijuhtum
  - ‘agressiivne homofoobne kampaania’ – pretsedent, uus kategooria LGBTI-temaatikas
  - ‘pidev ettekavatsetud ahistamine’
  - mille eesmärk on kogukonna pooldajate mahasurumine
  - parlamendiliikmete vaenule õhutamine ja nende poolt homofoobse vägivalda heakskiitmine
  - ‘väga solvavad’, ‘vihkamisele õhutavad’ veebikommentaariid, ‘varjamatud katsed rünnata füüsilist ja vaimset puutumatus’

14

Oganezova vs. Armeenia

- isiklik laim ja ähvardused, viha õhutav vandalism
- ametiasutuste võimetus kaitsta või uurida
- kriminaalkaitsevahendite nõudmine
- puudulik kriminaalõigus – puudub kaitse seksuaalse sättumuse ja sooidentiteedi valdkonnas
- artiklite 14 ja 3 rikkumine

Lisalugemist:

Margarita S. Ilieva, *Oganezova vs. Armenia: Purposive Homophobia in a Deprived Legal Environment*, Strasbourg Observers, August 12, 2022

15

Vihakõne veebis

- Viha õhutavate postituste eemaldamine – ECHR-st tulenev kohustus
- ***Sanchez vs. Prantsusmaa* (2021), suurkojas menetluses**
  - kohalik poliitik ei kustutanud islamivaenulikke postitusi oma avalikult valimiskampaania lehelt Facebookis
  - kaasa arvatud 'selgelt' vihale/vägivallale õhutavaid kommentaare konkreetse inimese suhtes
  - 'selgelt lubamatud kommentaarid' + Facebooki kasutajaõiguste rikkumine
  - proportsionaalne kriminaalkaristus (trahv 3000 EUR)
  - kohustus jälgida sisu, kui teiste kommentaarid on lubatud

16

Delfi vs. Eesti, võtmekaasus 2015

- esimene juhtum seoses vastutusega internetikasutajate kommentaaride eest
- kahjunõue portaalile anonüümsete kasutajate solvavate kommentaaride osas: artiklit 10 ei ole rikutud
- õhutamine vihale/vägivallale ettevõtte omaniku vastu – ‘selgelt lubamatu kõnepruuk’, ‘ekstreemne’
- professionaalne kommertseesmärkidel tegutsev uudisteportaal
- kohustus eemaldada kommentaarid viivitamatult, isegi kui pole ohvri/ teiste märkusi
- kohustus tagada realistlik arusaam, et kommentaaride autorid võidakse vastutusele võtta

17

Vihakõne veebis

Bonnet vs. Pranstusmaa (2022)

- Antisemiitliku veebilehe publikatsiooni autor (Holokausti eitamine)
- Kriminaalkorras karistatud (trahv 10000 EUR)
- Taotlus vastuvõetamatu kui ilmselgelt põhjendamatu (‘isegi kui artikkel 10 oleks kohaldatav’) – ei aita kuidagi kaasa avalikule huvile

18

Vihakõne veebis

- *Beizaras ja Levickas vs. Leedu* (2020), Euroopa Inimõiguste Kohus [võtmekaasus 2020](#)
- Ühe hageja Facebooki lehel sajad vihakommentaarisid
  - mõned kommentaarid LGBT-inimeste kohta üldiselt, teised sisaldavad isiklikku ähvardust
  - varjamata õhutamise rünnakutele, mis on suunatud füüsilise ja vaimse puutumatuse vastu
  - ametiasutused keeldusid uurimast
  - korvamise võimalus puudub
  - artiklite 14 ja 8 rikkumine
    - Seksuaalne sättumus mängis rolli ametiasutuste vastuste puhul: selgelt väljendatud halvakspanu kaebajate otsuse osas avalikult oma seksuaalsust tunnistada
  - artikli 13 rikkumine –kaebajad keeldusid siseriiklikest õiguskaitsevahenditest

19

Vihakõne veebis

- [Viha õhutavate postituste eemaldamine – EL kohustus](#)
- [EL eetikakoodeks seadusevastase vihakõne vastu võitlemise kohta veebis](#) (2016)
  - märgistatud sisu hindamine 24 tunni jooksul
  - seadusevastase vihakõne eemaldamine
- [Komisjoni soovitus \(EL\) 2018/334 meetmete kohta, millega tulemuslikult võidelda ebaseadusliku veebisisu vastu](#)

20

Vihakõne veebis

- [Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete ja Index.hu Zrt vs. Ungari \(2016\)](#)
  - artikli 10 rikkumine
  - interneti sisupakkujate vastutus vulgaarsete/ solvavate veebikommentaare osas
  - siseriiklik kohustus kommentaaride sisu modereerida
  - tasakaal sõnavabaduse osas on häiritud, kohus ei kontrolli kommentaare
    - vihakõnet/vägivallale õhutamist ei esine, 'selgelt lubamatut' kõnepruuki ei esine
  - üks kaebaja - *mittetulunduslik* isereguleeruv interneti pakkujate ühendus

21

Vihakõne veebis

- [Pihl v. Rootsi \(2017\)](#)
  - vastuvõetamatu, ilmselgelt põhjendamatu
  - vihakõnet/vägivallale õhutamist ei esine
  - postitatud väikeses blogis, mida peab *mittetulunduslik* organisatsioon
  - *võeti maha* päev pärast kannatanu kaebust
  - oli blogis nähtaval vaid *üheksa päeva*

22

Vihakõne veebis

- [Smajić vs. Bosnia ja Hertsegoviina](#) (2018)
  - postitused internetifoorumis, väga solvavad serblaste suhtes
  - süüdimõistmine rahvusliku/rassilise vaenu õhutamises
  - kaebus artikli 10 alusel vastuvõetamatu, ilmselgelt põhjendamatu
  - kommentaarid 'väga tundlikul etniliste suhete teemal konfliktijärgses Bosnia ühiskonnas'
  - määratud karistused ei ole ülemäärased

23

Vihakõne veebis

- [Lilliendahl vs. Island](#) (2020)
  - süüdimõistmine/ trahv homfoobsete kommentaaride osas veebiartikli all
  - vihakõne – 'tõsiselt haavav ja eelarvamuslik'
  - mitte 'kõige tõsisem vihakõne' EK praktikas, mis tähendaks kaitset artiklite 10 ja 17 alusel
    - väga eelarvamuslik, kuid pole *selgelt suunatud* vägivalda/viha õhutamisele või ECHR õiguste eiramisele
  - kaebus vastuvõetamatu, ilmselgelt põhjendamatu
    - karistus vajalik

24

Vihakõne veebis

- [Euroopa Parlamendi resolutsioon \(2019\) LGBTI-inimeste avaliku diskrimineerimise ja nende vastu suunatud vaenu kohta, sealhulgas LGBTI-vabade piirkondade kohta](#)
- Liikmesriigid peavad kehtestama protseduurid, mis võimaldavad avalikkusel teatada vaenu õhutamist internetis
- Liikmesriigid tagavad, et vihakõnet uuritakse tõhusalt/ antakse kohtu alla
  - Euroopa Komisjon vaatab üle raamotsuse, lisades viha õhutamise soo, seksuaalse sättumuse, sooidentiteedi ja sooliste omaduste alusel.

25

Offline vihakõne

Association ACCEPT ja teised vs. Rumeenia (2021)

- LGBTI-üritust häiris avalikult fašistlik rahvahulk, kes karjus homofoobseid solvanguid/ähvardusi
- Politsei ei sekkunud, uurimist ei algatatud, karistusi ei määratud
- Ametnike dokumenteeritud erapoolikus, homofoobia ignoreerimine
- Absoluutne kohustus tõhusalt uurida vihkamist, pidades silmas ilmset solvamist ja üldist homofoobiat Rumeenias
- Artiklite 14 ja 11 rikkumine

26

Offline vihakõne

Krishna Teadvuse Seltside Keskus Venemaal ja Frolov vs. Venemaa
(2021)

- Ametiisikute 'vaenulik' kõne registreeritud usulise grupi vastu
- 'kultusevastase kampaania' brožüür, 'solvangud usu suhtes' – 'eriti silmatorkavad' kohtu jaoks
- Artikli 9 (mitte artikli 14) rikkumine
- (lisaks artikli 11 rikkumine)

27

Täna tähelepanu eest!

Teie mõtted on teretulnud!

margarita.ilieva@gmail.com

28